

DEPARTEMENT WELZIJN, VOLKSGEZONDHEID & GEZIN

Zorginspectie
Koning Albert II-laan 35 bus 31
1030 BRUSSEL
T 02 553 34 34
F 02 553 34 35
contact@zorginspectie.be

VRIJHEIDSBEPERKENDE MAATREGELEN IN BIJZONDERE JEUGDZORG

ORGANISATIE

Naam	De Wissel
Adres	Tervuursevest 110, 3000 Leuven
Telefoon	016 28 49 45
E-mail	XXXX

INRICHTENDE MACHT

Naam	Idem
Juridische vorm	VZW
Adres	Idem
Telefoon	Idem
E-mail	XXXX

INSPECTIEPUNT

Naam	De Switch
Adres	Gravenstraat 54, 3220 Holsbeek

OPDRACHT

Nummer	O-2017-MAPU-0303
Datum	05/05/2017
Inspecteur	XXXX en XXXX

VERSLAG

Nummer	V-2017-HIOO-0010
Datum	06/06/2017

INSPECTIEBEZOEK

Onaangekondigd bezoek Op woensdag 31/05/2017 van 9u00 tot 15u00.

Reden: Inspectie vrijheidsbeperkende maatregelen
Gesprekspartners: XXXX, afdelingsverantwoordelijke / teambegeleidster
XXXX, trajectbegeleidster
1 begeleidend personeelslid
2 jongeren

Inhoudsopgave

1	Inleiding	4
1.1	Toezicht door Zorginspectie	4
1.1.1	Doelstellingen	4
1.1.2	Doelgroep	4
1.1.3	Kader	4
1.2	Inspectieproces.....	6
1.2.1	Vorbereiding	6
1.2.2	Plaatsbezoeken.....	6
1.2.3	Bronnen	6
1.2.4	Verslag	6
1.2.5	Beleidsrapport	6
1.3	Lijst met definities / Verklarende woordenlijst	7
2	Situering van de voorziening	9
2.1	Erkenningsgegevens	9
2.2	Bezetting dag van de inspectie	9
3	De Switch	10
3.1	Preventief Beleid	10
3.1.1	Agressiepreventiebeleid	10
3.1.1.1	Signaleringsplannen/crisisplannen/ time-outplannen	10
3.1.1.2	De-escalatie	11
3.1.2	Het verbeteren van ervaringen van de jongeren	13
3.1.2.1	Leefregels.....	13
3.1.2.2	Contact met de buitenwereld.....	14
3.1.3	Betrokkenheid van jongeren	14
3.1.4	Inscholing van nieuwe medewerkers	15
3.1.5	Opvang na incidenten.....	16
3.2	Afzondering en separatie.....	17
3.2.1	Beleid en Procedure	17
3.2.2	Toepassing in de praktijk	18
3.2.3	Infrastructuur van de afzonderingskamer	18
3.3	Fixatie	19
3.3.1	Beleid en Procedures	19
3.3.2	Toepassing in de praktijk	19
3.4	Verbeterbeleid.....	20
3.4.1	Verzamelen van informatie	20
3.4.1.1	Preventief klimaat	20
3.4.1.2	Agressie-incidenten, afzonderen, separeren en fixeren	21

3.4.2	Analyse en bespreking van het beschikbaar materiaal	21
4	Conclusie.....	22
4.1	Sterke punten	22
4.2	Verbetermogelijkheden.....	22

1 INLEIDING

1.1 TOEZICHT DOOR ZORGINSPECTIE

1.1.1 Doelstellingen

In uitvoering van de beleidsbrief van minister Vandeurzen, waarin vermeld staat “Met betrekking tot vrijheidsberovende maatregelen zal een thematische inspectie opgezet worden in de verschillende betrokken sectoren.”, start Zorginspectie in 2017 met een thematische inspectieronde rond vrijheidsbeperkende maatregelen in de Bijzondere Jeugdzorg. In 2016 werd deze inspectie gestart in de ziekenhuizen, meer bepaald in de psychiatrische afdelingen voor kinderen en jongeren.

Waarom deze inspectieronde over vrijheidsbeperkende maatregelen (VBM)?

- Het is een thema waarrond een grote maatschappelijke bekommernis bestaat, met regelmatige belangstelling in de actualiteit.
- We willen samen met de sector de praktijk in kaart brengen, om te bekijken of en waar er verbeterpunten te vinden zijn en welke good practices inspirerend kunnen werken.
- Er is in Vlaanderen geen specifiek referentiekader over vrijheidsbeperkende maatregelen. We hopen dat onze bevindingen een input kunnen geven om verder na te denken over dergelijk kader.
- We willen input geven voor de opmaak van een sectoroverschrijdend referentiekader over dit onderwerp.

Doelstellingen van deze inspectieronde zijn:

- zicht krijgen op een belangrijk deelaspect van de kwaliteit van zorg,
- knelpunten kennen en objectiveren,
- de sector ondersteunen in zijn verbeterbeleid,
- het aantal vrijheidsbeperkende maatregelen doen dalen tot een strikt minimum,
- rapporteren aan de sector over de stand van zaken,
- rapporteren aan de burgers,
- input geven voor de opmaak van een referentiekader over het onderwerp vrijheidsbeperkende maatregelen in de bijzondere Jeugdzorg
- input geven voor de opmaak van een sectoroverschrijdend referentiekader over dit onderwerp.

1.1.2 Doelgroep

In de Bijzondere Jeugdzorg vindt deze inspectieronde plaats in alle afdelingen van de gemeenschapsinstellingen en in het Vlaams Detentiecentrum De Wijngaard; in de Onthaal-, Oriëntatie- en Observatiecentra (OOOC's) en in in de Proeftuinen.

1.1.3 Kader

Er is in Vlaanderen geen specifiek referentiekader voorhanden over vrijheidsbeperkende maatregelen in de Bijzondere Jeugdzorg.

Als achtergrond bij deze inspectieronde werden volgende wetgeving en richtlijnen gebruikt:

- BVR 13 juli 1994 inzake de erkenningsvoorwaarden en de subsidiënormen voor de voorzieningen van de bijzondere jeugdbijstand, zoals gewijzigd
- Decreet betreffende de Rechtspositie van de Minderjarige in de Integrale Jeugdhulp
<http://wvg.vlaanderen.be/rechtspositie/02-algemeen/index.htm>

- NICE guideline, Violence and Agression: short-term management in mental health, health and community setting, mei 2015
www.nice.org.uk/guidance/ng10

Volgende uitgangspunten worden voorop gesteld:

- Afzondering en separatie mogen als maatregel enkel gehanteerd worden in geval van acuut en ernstig gevaar, voor de jongere zelf of voor anderen en in geval van materiaalvernietiging.
- De indicaties voor de afzondering en separatie dienen in detail genoteerd te worden in het dossier.
- Afzondering, separatie en fixatie worden niet toegepast bij kinderen jonger dan 12 jaar.
- Er wordt geen gebruik gemaakt van de combinatie van afzondering en fixatie.
- Notities in het dossier tonen de multidisciplinaire evaluatie aan na de afzondering of separatie.
- Notities in het dossier tonen aan dat er minstens om de 30 minuten verhoogd toezicht is op de jongere in afzondering of separatie.
- Notities in het dossier tonen aan dat er minstens om de 60 minuten persoonlijk contact is door binnen gaan van een medewerker bij de jongere in afzondering of separatie.

1.2 INSPECTIEPROCES

1.2.1 Voorbereiding

In een eerste fase werd een informatiemoment met alle voorzieningen en instellingen uit deze inspectieronde georganiseerd. In dit informatiemoment werden alle voorzieningen op de hoogte gebracht van gegevens die tijdens de inspectie worden opgevraagd die misschien niet bij elke medewerker van de afdeling gekend zijn. Zorginspectie vroeg aan de voorzieningen en instellingen om deze gegevens op voorhand klaar te houden. Een lijst met deze gegevens werd ter beschikking gesteld aan alle geïnspecteerde voorzieningen en instellingen.

1.2.2 Plaatsbezoeken

De inspecties ter plaatse zijn onaangekondigd; de keuze voor onaangekondigd inspecteren heeft als meerwaarde dat we beter zicht krijgen op de dagdagelijks geleverde zorg. We zijn daarbij niet enkel geïnteresseerd in vrijheidsberovende en vrijheidsbeperkende maatregelen, maar ook in het preventief beleid en het verbeterbeleid dat gevoerd wordt.

1.2.3 Bronnen

De vaststellingen zijn gebaseerd op gesprekken met medewerkers en jongeren, op inzage in procedures en in dossiers, op inzage van cijfergegevens en vergaderverslagen.

1.2.4 Verslag

Er wordt één verslag gemaakt per organisatie. Indien meerdere afdelingen van een organisatie werden geïnspecteerd, worden de vaststellingen gebundeld per geïnspecteerde afdeling. In de conclusie op het einde van dit verslag wordt een overzicht gegeven van de sterke punten en de verbeterpunten in het beleid en de toepassing van vrijheidsbeperkende maatregelen. Deze conclusie overstijgt de werking van de afdelingen en gaat over de volledige organisatie. Wanneer een verbeterpunt niet op heel de organisatie slaat, maar op één van de afdelingen, zal dit zo te lezen zijn in de conclusie.

Het ontwerpverslag wordt per e-mail bezorgd aan de voorziening. Vervolgens is een periode van 14 kalenderdagen voorzien om opmerkingen en bedenkingen bij de bevindingen in het inspectieverslag via een gemotiveerde reactienota te formuleren. Op basis hiervan kan het ontwerpverslag aangepast worden.

In het kader van de actieve openbaarheid zal Zorginspectie alle inspectieverslagen publiceren op de website www.departementwvg.be. Dergelijke werkwijze bevordert de transparantie over inspectieresultaten en laat toe om de aandacht voor kwaliteit en veiligheid van zorg in de geïnspecteerde instellingen en voorzieningen te verlevendigen. We hopen dat de betreffende instellingen en voorzieningen hierdoor openlijker en actiever gaan communiceren over hun toezichtresultaten en bijhorende verbeteracties.

1.2.5 Beleidsrapport

Zorginspectie maakt een beleidsrapport op bij het afronden van de inspecties m.b.t. vrijheidsbeperkende maatregelen bij jongeren in de verschillende sectoren. In dit beleidsrapport worden de belangrijkste inspectievaststellingen gegroepeerd en besproken.

Dit rapport kan een rol spelen bij het uitwerken of herwerken van het referentiekader voor de betrokken sectoren, maar ook instellingen en voorzieningen én het beleid kunnen hiermee aan de slag.

1.3 LIJST MET DEFINITIES / VERKLARENDE WOORDENLIJST

- Vrijheidsbeperkende maatregelen zijn alle (therapeutische of opvoedkundige) maatregelen die een beperking van de keuzevrijheid en/of de bewegingsvrijheid van de jongere inhouden, inclusief beperkingen qua contact met de buitenwereld.
- Vrijheidsberovende maatregelen zijn alle therapeutische of opvoedkundige maatregelen die een beperking van de bewegingsvrijheid van de jongere inhouden. Vrijheidsberoving is het ontnemen van de vrijheid om te bewegen (een sterke ruimtelijke inperking van bewegingsvrijheid), bv. door opsluiting (bv. tijdens afzondering) of door het gebruik van fixatiemateriaal.
De begrippen vrijheidsberoving en vrijheidsbeperking onderscheiden zich van elkaar in graad of intensiteit, maar verschillen niet fundamenteel. Vrijheidsbeperking is breder omschreven en omvat alle vrijheidsberoving.
- Afzondering is het geheel van maatregelen dat genomen wordt om een jongere onder te brengen in een daartoe speciaal voorziene afzonderingskamer, al dan niet met fixatie, indien de fysische en psychische integriteit van deze persoon of anderen acuut gevaar loopt en er geen enkel ander therapeutisch of opvoedkundig alternatief beschikbaar is.
- Separatie is het geheel van maatregelen dat genomen wordt om een jongere te verwijderen van de openbare ruimte op een afdeling en onder te brengen in zijn kamer of in een aparte ruimte (maar niet de afzonderingskamer) met een afgesloten deur, indien de fysische en/of psychische integriteit van de persoon of anderen acuut gevaar loopt en er geen enkel ander therapeutisch of opvoedkundig alternatief beschikbaar is.
- Fixatie is elke handeling of gebruik van materiaal die de bewegingsvrijheid beperkt en niet gemakkelijk kan worden verwijderd.
  - Fysieke interventie: direct lichamelijk contact dat de bewegingsvrijheid van een persoon beperkt, verhindert of belemmert met als doel de fysische en/of psychische integriteit van de persoon zelf of andere personen te vrijwaren. Het gaat over een interventie waarbij de persoon door meerdere hulpverleners op een deskundige (veilige en humane) wijze vastgehouden wordt om de bewegingsvrijheid sterk of volledig te beperken. Het kan gaan over het immobiliseren van de persoon (tot de zelfcontrole herwonnen is) of over op een fysiek gecontroleerde wijze de persoon (zich te laten) verplaatsen (bv. om uit de leefruimte te verwijderen of om naar de afzonderingskamer te brengen). Andere termen die worden gebruikt: manuele interventie, holding.
  - Mechanische fixatie is het aanwenden van mechanische hulpmiddelen, met uitzondering van ergonomische hulpmiddelen, bevestigd aan of in de directe omgeving van de jongere die de bewegingsvrijheid van de jongere beperken en die door de jongere zelf niet kunnen worden opgeheven of verwijderd.
  - Medicamenteuze fixatie (ook chemische fixatie genoemd) is het (acuut of chronisch) gebruik van neuroleptische, anxiolytische, sedatieve of hypnotische medicatie om het gedrag te controleren of te beheersen.
- Dwangmedicatie is het toedienen van medicatie (vb. kalmeringsmiddelen) zonder toestemming van de jongere.
- Dwangbehandeling is een behandeling die wordt toegepast op (1) een persoon die in staat is zijn toestemming te geven, maar dit weigert, of op (2) een persoon die niet in staat is toe te stemmen, maar zich tegen de behandeling verzet.
- In deze inspectieronde wordt time-out gedefinieerd als het geheel van maatregelen die genomen worden om voor een beperkte tijd een jongere te verwijderen van de openbare ruimte op een afdeling en onder te brengen in zijn kamer of in een aparte ruimte met niet-afgesloten deur.
- Afzonderingskamer = een specifiek ingerichte ruimte die gebruikt wordt voor het opsluiten van een jongere die een ernstig gevaar vormt voor zichzelf en/of anderen en met de bedoeling probleemgedrag te controleren.

- Time-out kamer = een specifieke ruimte met niet-afgesloten deur die gebruikt wordt om een jongere een beperkte tijd in onder te brengen.
- Een comfortroom is een prettig ingerichte kamer die op vrijwillige basis gebruikt kan worden door jongeren wanneer zij zich angstig, onrustig of boos voelen. Een comfortroom is geen alternatief voor afzondering maar een ruimte waar jongeren tot rust kunnen komen en zich even af kunnen zonderen van de drukte van de afdeling.
- Een jongere is een persoon jonger dan 18 jaar of 21 jaar (indien vrijwillig verlengde hulpverlening werd aangevraagd).
- Een signaleringsplan of crisisplan of time-outplan is een hulpmiddel om in een vroeg stadium een dreigende (agressie)aanval te herkennen en te voorkomen. Het omschrijft wat de jongere, zijn omgeving en hulpverleners kunnen doen om een crisissituatie te voorkomen. De jongere leert m.b.v. zijn signalerings-, crisis- of time-outplan zijn gedrag onder controle te krijgen doordat hij vroeg herkenning krijgt van zijn waarschuwingssignalen. Dergelijk plan bevat minstens:
  - de concrete omschrijving van signalen of vroege voortekenen,
  - de mogelijke acties of stabiliserende maatregelen in de verschillende fasen,
  - wat de jongere of zijn omgeving kan doen,
  - wat hulpverleners kunnen doen.

2 SITUERING VAN DE VOORZIENING

2.1 ERKENNINGSGEGEVENS

De Wissel beschikt over volgende afdelingen:

Naam afdeling	Adres afdeling	Opnamecapaciteit afdeling
De Switch	Gravenstraat 54, 3220 Holsbeek	8 verblijfsmodules 15 contextmodules
Rotonda	Tervuursevest 110, 3000 Leuven	1 contextbegeleiding in functie van autonoom wonen 11 verblijfsmodules 26 contextmodules
Centrum Molenmoes	Blauwmolenstraat 1, 3111 Wezemaal	
De Shelter (samenwerkingsinitiatief van de vzw's De Wissel, Amber en Monte Rosa)	Tervuursevest 176, 3000 Leuven	5 verblijfsmodules 15 contextmodules
Columbus	Tervuursevest 110, 3000 Leuven	22 begeleidingen

Dit verslag bevat de vaststellingen van de inspectie uitgevoerd in Afdeling de Switch.

2.2 BEZETTING DAG VAN DE INSPECTIE

Aantal jongeren opgenomen	7
Aantal opgenomen jongeren (jonger dan 18j)	6
Aantal < 12j	/
Aantal jongeren opgenomen door beslissing van de jeugdrechter	7

3 DE SWITCH

3.1 PREVENTIEF BELEID

De beperking van vrijheidsberoving tot uitzonderlijke en kortdurende interventies is mogelijk wanneer er gekozen wordt voor een breder beleid van preventie van conflicten.

Agressie voorkomen en conflictpreventie kunnen op verschillende manieren en niveaus aandacht krijgen.

Voorbeelden daarvan zijn:

- Inspraak van jongeren, hun familie en naasten in de jeugdhulp is een belangrijk basisaspect voor kwaliteitsvolle hulpverlening: niet enkel de betrokkenheid bij de individuele behandeling, zoals bij het opstellen en evalueren van het handelingsplan/oriëntatieverslag, maar breder gezien ook de participatie op het beleidsniveau.
- Het verbeteren van de ervaringen van jongeren: de leefregels die gehanteerd worden, waaronder de mogelijkheden tot contact met buitenwereld, kunnen een effect hebben op het ontstaan en de preventie van conflicten. De aandacht voor ervaringen van jongeren is een belangrijke voorwaarde tot verbetering.
- De bestaffing en de infrastructuur kunnen het gebruik van alternatieven en de mogelijkheden qua de-escalatie beïnvloeden.
- Een aanbod van sessies agressiebeheersing, zelfcontrole en regulatievaardigheden voor jongeren en hun context.
- Er zijn studies in de gezondheidszorg die aantonen dat het gebruik van signalerings-, crisis- of time-outplannen een daling kan teweeg brengen in het aantal agressie-incidenten. Een signalerings-, crisis- of time-outplan is een hulpmiddel om in een vroeg stadium een dreigende escalatie te herkennen en te voorkomen. Het omschrijft wat de jongere, zijn omgeving en hulpverleners kunnen doen om een crisissituatie te voorkomen. De jongere leert m.b.v. zijn signalerings-, crisis- of time-outplan zijn gedrag onder controle te krijgen doordat hij vroeg herkenning krijgt van zijn waarschuwingssignalen.
- Een vormingsbeleid dat gericht is op preventie van conflict, agressiepreventie en de-escalatie, op het gebruik van alternatieven en op het veilig uitvoeren van interventies.
- De opvang na incidenten waarbij debriefing met alle betrokkenen en een herstelgesprek belangrijke facetten zijn.

3.1.1 Agressiepreventiebeleid

3.1.1.1 Signaleringsplannen/crisisplannen/ time-outplannen

Werkwijze

De voorziening/instelling werd bevraagd of ze gebruik maken van signalisatie-, crisis- of time-outplannen.

Deze signalisatie-, crisis- of time-outplannen dienen minstens de volgende 4 aspecten te bevatten:

- een concrete omschrijving van signalen of vroege voortekenen
- de mogelijke acties / stabiliserende maatregelen in verschillende fasen
- wat de jongere kan doen
- wat hulpverleners kunnen doen

Indien de voorziening werkt met dergelijke plannen werden 5 jongerendossiers ingekeken om het gebruik van signalerings-, crisis- of time-outplannen na te gaan.

De betreffende jongeren zijn bij voorkeur meer dan 1 maand opgenomen in de voorziening/instelling. (Indien de voorziening of instelling afspraken heeft betreffende de termijn waarin signalerings-, crisis- of time-outplannen worden opgemaakt, dan wordt die termijn genomen).

Indien de voorziening aangeeft niet te werken met signalisatie-, crisis- of time-outplannen met de vereiste elementen dan wordt aan de voorziening gevraagd hun werkwijze op vlak van preventie op individueel niveau verder toe te lichten.

Vaststellingen

De Switch geeft in de bevraging aan geen gebruik te maken van signalerings-, crisis- of time-outplannen.

Toelichting:

Werkt de voorziening met signalerings-, crisis- of time-outplannen?	neen
Aantal dossiers gecontroleerd op de aanwezigheid van signalerings-, crisis- of time-outplannen.	0
Aantal dossiers met een signalerings-, crisis- of time-outplan.	0

3.1.1.2 De-escalatie

Werkwijze

De infrastructuur werd tijdens het afdelingsbezoek bekeken. Hierbij werd vooral aandacht geschonken aan over welke infrastructuur de voorziening beschikt om agressie te vermijden.

De bestaffing en de mogelijkheid om extra hulp in te roepen van collega's bij noodgevallen (24 u op 24 u) werd bevestigd. Verwacht wordt dat in noodgevallen binnen de 15 minuten ondersteuning kan geboden worden.

Er werd bevestigd of er in het ondersteuningsaanbod voor jongeren sessies worden georganiseerd over agressiebeheersing, zelfcontrole of regulatievaardigheden en of er in het ondersteuningsaanbod voor ouders van jongeren opvoedingsondersteuning voorzien is specifiek gericht naar omgaan met moeilijk gedrag, agressiepreventie en crisisinterventie.

Vaststellingen

De voorziening/instelling beschikt over volgende soorten jongerenkamers:

Aantal eenpersoonskamers	Aantal tweepersoonskamers	Aantal meerpersoonskamers (>2)
8	0	0

Daarnaast is volgende infrastructuur voorhanden om de-escalatie mogelijk te maken:

Na de activiteiten binnen de vaste dagstructuur is er vrije toegang tot de individuele kamers. Tijdens de verplichte dagactiviteiten of schooluren (van 9u tot 16u) is er geen vrije toegang tot de individuele kamers van de jongeren. Op deze momenten worden de kamers van de jongeren op slot gedaan en moet toestemming aan de aanwezige begeleider gevraagd worden om op de kamer te mogen. De jongeren kunnen wel vragen aan de begeleiders om hun kamerdeur te sluiten wanneer ze zelf niet op hun kamer aanwezig zijn om zeker te zijn dat andere jongeren niet op hun kamer komen. Vanaf 16 u tot 22.30u gaan de kamers terug open en kunnen de jongeren op hun eigen kamer.

Er zijn geen afzonderings- of separatieruimtes. Er is een open beleid binnen de Switch. Indien nodig, bij opkomende agressie of andere emoties, kunnen de jongeren even buiten de voorziening gaan (vb. in de tuin of de nabije omgeving gaan wandelen). Er is een ruime leef-en eetruimte en een studeer-/werkruimte en een aparte bar in de kelder. Er is een ruime tuin met een overdekte rookplaats en de jongeren zijn, buiten de verplichte dagactiviteiten, vrij om te gaan waar ze willen.

Overdag kan in geval van nood volgende extra hulp opgeroepen worden:

Indien er in de Switch geen extra begeleider op dienst is, kan er altijd gebeld worden naar een begeleider van de Rotonda die met de jongere buiten de voorziening gaat.

Daarnaast is er een permanentiesysteem waarbij er 24u/24u een begeleider kan gebeld worden. De gesproken begeleidster geeft aan dat men bij crisis binnen de 30 minuten aanwezig moet zijn. Tijdens de inspectie kon niet aangetoond worden dat er schriftelijke afspraken zijn rond de tijdsduur waarbinnen de begeleider die van wacht is aanwezig moet zijn op de afdeling.

's Nachts is er 1 personeelslid aanwezig op de afdeling (slapende nacht). In geval van nood kan volgende extra hulp opgeroepen worden op de afdeling:

- Permanentiesysteem (zie hierboven)
- Er kon niet aangetoond worden dat extra hulp over 24 u beschikbaar is binnen de 15 minuten.
- Er is geen verpleegkundige in dienst van de Wissel die kan opgeroepen worden. In geval van nood worden de hulpdiensten gecontacteerd.

In het ondersteuningsaanbod zijn sessies zelfcontrole / regulatievaardigheden / agressiebeheersing voorzien voor jongeren. Om de vier weken is er een sessie "Rots en Water" voorzien voor de jongeren.

In het behandel aanbod zijn sessies opvoedingsondersteuning voor ouders van jongeren over omgaan met moeilijk gedrag / agressiepreventie / de-escalatie voorzien. In 2017 zijn er drie sessies rond "Nieuwe autoriteit – Geweldloos verzet" georganiseerd voor de ouders.

De voorziening geeft aan een goede samenwerking te hebben met hulpverleningspartners op het moment dat er een jongere tijdelijk op time out moet, omwille van agressie. Enerzijds is er de zusterafdeling 'de Rotonda' waar de jongeren tijdelijk tot rust kunnen komen, anderzijds zijn er de externe partners. Deze partners zijn de kinder-en jeugdpsychiatrische diensten, de gemeenschapsinstellingen, andere CANO-voorzieningen, alternatieve (stap)projecten,... De samenwerkingsverbanden met deze partners, maken dat de hulpverleningstrajecten zowel voor de jongeren als voor de begeleiders draagbaar en constructief blijven.

3.1.2 Het verbeteren van ervaringen van de jongeren

3.1.2.1 Leefregels

Werkwijze

Tijdens de inspectie werden de leefregels bevestigd bij personeelsleden en jongeren en werden de infobrochures ingekeken.

- Welke leefregels zijn er die invloed hebben op de vrijheid van jongeren?
- Welke informatie krijgen de jongeren en hun ouders over de leefregels?
- Welke controles gebeuren er?
- Zijn er procedures opgesteld voor de verschillende controles die er gebeuren?

Vaststellingen

Er zijn algemeen geldende leefregels en leefregels op maat van de jongeren.

De algemeen geldende leefregels worden schriftelijk toegelicht. Er is een brochure met toelichting van de algemeen geldende leefregels voor de jongeren. Deze zijn opgenomen in het 'ABC' van de Switch. Deze uitgebreide bundel is ter beschikking in de voorziening en de belangrijkste elementen worden mondeling met de jongeren overlopen. Dit zowel tijdens de intake, met jongere, met de ouders en verwijzer OCJ/ SDJ als bij de effectieve opstart van de plaatsing. Ook tijdens het residentiële traject, is het 'ABC' een instrument dat de begeleiders met de jongeren doornemen in het kader van de dagdagelijks regels en afspraken in de Switch.

Volgende (vrijheidsbeperkende) leefregels zijn van toepassing:

- Geen vrije toegang tot jongerenkamers tijdens de verplichte dagactiviteiten of schooluren (van 9u tot 16u).

Volgende controles gebeuren op de afdeling:

- kamercontrole
- drugscreening

Voor alle controles die gebeuren zijn procedures opgesteld.

Alle leefregels zijn schriftelijk beschreven in het ABC.

Aantal bevestigde jongeren	2
Aantal jongeren die aangeven dat de leefregels duidelijk zijn	2

Aan de jongeren werd gevraagd wat er gebeurt als ze verplichte groepsmomenten, therapie,... niet willen volgen. Volgende antwoorden werden gegeven: Dit wordt toegelaten, maar tijdens deze momenten kan je niet naar je eigen kamer en moet je dus in de gemeenschappelijke ruimtes verblijven. Er mag dan geen televisie worden gekeken en er is geen internet ter beschikking (tenzij met de eigen gsm met een eigen abonnement). Indien je meermaals niet deelneemt, spreekt de begeleiding hen erop aan.

3.1.2.2 Contact met de buitenwereld

Werkwijze

Jongeren werden tijdens de inspectie bevraagd over de mogelijkheden die er zijn qua contact met de buitenwereld. Daarnaast werden de onthaalbrochure en het document met de leefregels opgevraagd. Indien niet alle informatie hierin werd teruggevonden werden medewerkers hierrond bevraagd.

Vaststellingen

Contact met de buitenwereld is mogelijk op volgende manieren:

- Bezoek: Op woensdag, zaterdag en zondag is er bezoek mogelijk tussen 14u en 17u. De bezoekmomenten worden steeds afgesproken met de contextbegeleiding. Het bezoek mag niet op de individuele kamer, wel in de andere gemeenschappelijke ruimtes. Indien de bezoeker nog niet gekend is wordt er eerst in huis afgesproken. Indien het gaat om een gekende bezoeker kunnen individuele afspraken op maat gemaakt worden.

maandag	dinsdag	woensdag	donderdag	vrijdag	zaterdag	zondag
		x			x	x

- Telefonisch contact: Dit is dagelijks mogelijk met de privé gsm of met de vaste lijn van de Switch. Er is geen auditieve controle.
- Iedereen kan post ontvangen, er is geen controle van de post voor de jongeren. Via de privé gsm kunnen de jongeren met een internetabonnement altijd gebruik maken van e-mail, elektronische berichten, skype, ... Buiten de uren van de vaste dagactiviteiten is er binnenshuis ook WIFI en zijn er twee vaste pc's met internettoegang ter beschikking.
- De eerste vier weken van een opname worden er standaard geen uitgaansmogelijkheden toegestaan. Daarna worden hierrond individuele afspraken op maat en in overleg met de contextbegeleiding gemaakt. De uitgaansmogelijkheden kunnen zelfstandig, in het bijzijn van leefgroepbegeleiding, in het bijzijn van familie of andere context plaatsvinden.

Besluit:

Er is dagelijks contact met de buitenwereld mogelijk.

Aantal bevroagde jongeren	2
Aantal jongeren die aangeven dat er dagelijks contactmogelijkheden met vrienden/familie zijn	2

3.1.3 Betrokkenheid van jongeren

Werkwijze

De organisatie werd bevraagd over de manieren waarop jongeren betrokken worden bij beleidsmatige aspecten van de hulpverlening.

Jongeren werd gevraagd of ze een handelings – of begeleidingsplan hebben, of ze uitgenodigd worden op een multidisciplinaire bespreking van hun begeleidingsplan en of hun ouders hierop uitgenodigd worden.

Vaststellingen

Jongeren worden beleidsmatig betrokken:

- Jongerenparticipatie op afdelingsniveau (bv. inspraak in afdelingsregels): Elke maandag, dinsdag (grote cirkel), donderdag en vrijdag vindt er een 'cirkel' plaats. Dit is een overlegmoment met alle aanwezige jongeren en begeleiding. Hier kunnen jongeren terecht met al hun vragen of opmerkingen betreffende de dagdagelijkse zaken, de afdelingsregels, de algemene werking van de Switch of het beleid van de Switch/ de Wissel. Afhankelijk van de inhoud van de vragen worden deze op de cirkel zelf verder afgehandeld of komen ze vervolgens op de wekelijkse teamvergadering. Bepaalde afdelingsregels kunnen op teamniveau aangepast worden, andere zaken worden meegenomen naar het wisselbeleid, op niveau van de voorziening 'de Wissel'. Beslissingen of antwoorden op gestelde vragen worden teruggekoppeld op de eerstvolgende cirkel.
- Andere:
Comité Maison: de laatste vrijdag van de maand wordt er samen met alle aanwezige jongeren en begeleiding alles m.b.t. het huis en de tuin besproken. Dit kan gaan over de inrichting, de orde, eventuele aankopen van meubilair, plaatsen van vliegenramen, ... Alle aanwezigen kunnen voorstellen doen en zaken met een beperkte kostprijs (lager dan 100 euro), kunnen door het Comité Maison zelf beslist worden. Voor beslissingen met een hogere kostprijs, is er afstemming met de afdelingsverantwoordelijke nodig. Alle voorstellen en beslissingen worden in een boek genoteerd, dat ligt ter beschikking in de leefruimte.
- Daarnaast is er nog een pluimenschrift, een klachtenschrift en een voorstellenschrift. Ook deze liggen in de leefruimte en iedereen kan er iets in noteren. De inhoud wordt overlopen met de jongeren in de cirkels en indien nodig op de teamvergadering.

Jongeren worden betrokken in hun individueel traject:

Aantal bevroegde jongeren	2
Aantal jongeren die aangeven dat ze een handelingsplan/oriëntatieverslag hebben	2
Aantal jongeren die aanwezig waren op een handelingsplanbespreking of bespreking oriëntatieverslag	2
Aantal jongeren van wie een ouder/context aanwezig was op een behandelplanbespreking/bespreking oriëntatieverslag	2

3.1.4 Inscholing van nieuwe medewerkers

Werkwijze

Het inscholingsprogramma voor nieuwe medewerkers werd opgevraagd tijdens de inspectie. Er werd gevraagd hoeveel maal per jaar er een inscholingsprogramma georganiseerd wordt.

Er werd in dit programma bekeken of er tijdens de inscholing tijd werd besteed aan vorming over:

- Agressiepreventie of de-escalatie
- Signalerings-, crisis- of time-outplannen
- Het inoefenen van afzonderingstechnieken (indien van toepassing)

Vaststellingen

Jaarlijks wordt er op niveau van 'de Wissel' een inscholingsprogramma georganiseerd. In 2016 werd er hier o.a. gewerkt rond: 'Nieuwe autoriteit – Geweldloos verzet', 'Herstelgericht werken: de preventieve pyramide' en het 'Social Discipline Window'.

Het inscholingsprogramma bevat	
Agressiepreventie/de-escalatie	Ja
Signalerings-, crisis- of time-outplannen	Neen
Afzonderingstechnieken inoefenen	NVT

3.1.5 Opvang na incidenten

Werkwijze

Er werd gevraagd aan de voorziening om cijfers die bijgehouden worden rond agressie-incidenten voor te leggen. Tijdens de inspectie werd bevraagd of er een debriefing/herstelgesprek gebeurt na agressie-incidenten en met wie dit gebeurt. Er werd nagevraagd of er een specifiek team/ een specifiek aanspreekpersoon voorzien is voor psychologische opvang van medewerkers na ernstige agressie-incidenten.

Er werd een voorbeeld opgevraagd van een incidentanalyse met verslaggeving van een agressie-incident. Jongeren werden gevraagd of ze geïnformeerd waren over de maatregelen die bij ernstige agressie-incidenten worden genomen.

Vaststellingen

Medewerkers geven aan dat er na ernstige agressie-incidenten steeds een debriefing/herstelgesprek gebeurt:

- Binnen het team
- Met jongere zelf
- Met medejongeren
- Met familie

Er is een specifiek team/ aanspreekpersoon voorzien voor psychologische opvang van medewerkers na ernstige incidenten. De teambegeleidster en trajectbegeleidster staan in voor de opvang van zowel de medewerkers als de jongeren en de context na agressie-incidenten. Er wordt door de teambegeleidster, leefgroepbegeleidster als de jongeren aangegeven dat er na ieder incident tussenkomsten zijn door de teambegeleidster en trajectbegeleidster, dit in de vorm van een herstelgesprek. Maar zowel de incidenten als de tussenkomsten worden niet geregistreerd op een manier waarop de aantallen eenvoudig zijn terug te vinden.

Aantal geregistreerde agressie-incidenten in 2016	0
Aantal tussenkomsten van het opvangteam/ aanspreekpersoon na ernstige agressie-incidenten	Niet gekend

Een incident-analyse met verslaggeving van een agressie-incident kon niet aangetoond worden. Op de dag van de inspectie kon er niet worden aangetoond dat er van de voorbij incidenten een schriftelijke incident-analyses werd gemaakt. Wel werd een eerste aanzet getoond om hier op afdelingsniveau mee te starten. Het ontwerp van dergelijke incident-analyse werd geagendeerd op de eerstvolgende teamvergadering, naar aanleiding van deze thematische inspectie 'vrijheidsbeperkende maatregelen'.

Aantal bevroegde jongeren	2
Aantal jongeren die aangeven dat ze informatie kregen over de maatregelen bij agressie-incidenten	2

3.2 AFZONDERING EN SEPARATIE

3.2.1 Beleid en Procedure

Werkwijze

De cijfers van 2016 m.b.t. afzondering en separatie werden opgevraagd .

De procedure / visietekst voor afzondering en separatie werd opgevraagd en nagezien.

Indien er wordt afgezonderd/ gesepareerd dan is een procedure of visietekst vereist die volgende vereiste elementen bevat:

- De definitie van afzondering en separatie (= minstens afgesloten deur van de kamer vernoemd)
- Zo weinig mogelijk
- Zo kort mogelijk
- Proportionaliteit: minst ingrijpende maatregel/graduele aanpak/gefaseerde manier
- Indicaties en tegenindicaties
- Alternatieven
- Eindverantwoordelijke
- Wie mag uitvoeren?
- Toezicht: frequentie en vorm
  - minstens om de 30 minuten toezicht op de jongere in afzondering of separatie.
  - minstens om de 60 minuten persoonlijk contact door binnen gaan van een medewerker bij de jongere in afzondering of separatie.
- Frequentie van evaluatie
- Welke notities in het dossier / register

Indien een procedure vereist is dient ook rekening gehouden te worden met volgende richtlijnen: Er werd in de procedure nagegaan of rekening wordt gehouden met volgende richtlijnen:

- Afzondering en separatie zijn niet toegestaan onder 12 jaar.
- De redenen voor afzondering en separatie volgens de procedure zijn beperkt tot acuut gevaar voor zichzelf of acuut gevaar voor anderen.

Indien er afgezonderd of gesepareerd worden moeten jongeren en familie hierover geïnformeerd worden. De infobrochure rond afzondering en separatie voor kinderen/jongeren en voor familie/naasten werd opgevraagd.

Vaststellingen

Er werd de voorbije drie jaar geen enkele jongere van de afdeling De Switch afgezonderd of gesepareerd.

Er is geen afzonderingskamer(s) op de afdeling De Switch.

Er gebeuren geen separaties op kamers van jongeren.

Aangezien er geen separaties of afzonderingen gebeuren is een uitgeschreven procedure / visietekst niet van toepassing.

Er is geen infobrochure rond afzondering en separatie voor kinderen/jongeren.
Er is geen infobrochure rond afzondering en separatie voor familie/naasten.

Aangezien er geen separaties of afzonderingen gebeuren is een informatiebrochure niet van toepassing.

3.2.2 Toepassing in de praktijk

Werkwijze

Indien er afzonderingen of separaties gebeuren dan werd nagegaan of ze in het register worden genoteerd: De registers van een steekproef van jongeren in afzondering en separatie van het voorbije jaar werden gecontroleerd. Er werd nagegaan of de registraties minstens volgende gegevens bevat:

- identificatie jongere
- datum
- beginuur
- einduur
- reden van afzondering of separatie
- bewijs van afstemming of overleg (procedure voor afzondering)

Er werd gekeken naar de reden voor afzondering of separatie, de duur van de afzondering of separatie, de eventuele extra maatregelen en naar de notities over toezicht tijdens de afzondering of separatie.

Vaststellingen

Er wordt geen register bijgehouden over afzonderingen.
Er wordt geen register bijgehouden over separaties.

Aangezien er geen separaties of afzonderingen gebeuren is een register niet vereist.

3.2.3 Infrastructuur van de afzonderingskamer

Werkwijze

Alle ruimtes die gebruikt worden voor afzondering en separatie werden *gecontroleerd*. *Indien jongerenkamers ook gebruikt worden voor afzondering en separatie dienen ze ook te voldoen aan onderstaande veiligheidsrichtlijnen.*

Volgende aspecten van de infrastructuur werden gecontroleerd:

- veiligheid inzake automutilatie / verhanging
- rookdetectie
- een beloproepsysteem dat steeds bereikbaar is (ook voor gefixeerde jongeren indien fixatie wordt toegepast)
- de mogelijkheid tot visueel toezicht
- een (aan de doelgroep aangepaste) klok
- voldoende privacy
- daglicht

Vaststellingen

Er is geen afzonderingsruimte of separatieruimte.

3.3 FIXATIE

3.3.1 Beleid en Procedures

Werkwijze

Er werd aan de voorziening gevraagd of en zo ja welke fixaties worden toegepast in de voorziening: mechanische fixatie, fysieke interventie en medicamenteuze fixatie.

Indien de voorziening fixeert werden de cijfers van 2016 m.b.t. fixatie opgevraagd.

Indien de voorziening fixeert werd de procedure/visietekst voor fixatie opgevraagd tijdens de inspectie.

Er werd nagegaan of deze procedure / visietekst alle vereiste elementen bevat:

- De definitie van fixatie (mechanische fixatie, fysieke interventie en medicamenteuze fixatie)
- Zo weinig mogelijk
- Zo kort mogelijk
- Indicaties en tegenindicaties
- Alternatieven
- Eindverantwoordelijke
- Wie mag uitvoeren?
- Toezicht: frequentie en vorm
- Frequentie van evaluatie
- Welke notities in het dossier / register
- Indien medicamenteuze fixatie wordt toegepast: hoe gebeurt het (omschrijving geven)
  - Wordt de medicatie veilig bewaard
  - Registreert men als dit wordt toegediend
  - Gebeurt er regelmatig een evaluatie?
  - Wordt instemming van de jongere gevraagd (of bij toediening of bij opmaak van handelings- of signaleringsplan)

Er werd nagegaan of de procedure conform de richtlijnen is:

- De combinatie van mechanische fixatie en afzondering is niet toegelaten.
- Mechanische fixatie is niet toegestaan onder 12 jaar.
- De redenen voor fixatie volgens de procedure zijn beperkt tot acuut gevaar voor zichzelf of acuut gevaar voor anderen.

Vaststellingen

In de bevraging geeft men aan:

- geen mechanische fixatie toe te passen
- geen medicamenteuze fixatie toe te passen.
- geen fysieke interventie toe te passen

3.3.2 Toepassing in de praktijk

Werkwijze

Tijdens de inspectie werd gevraagd welk fixatiemateriaal ter beschikking is (ongeacht of er ja dan neen gefixeerd wordt). Dit materiaal werd bekeken tijdens de inspectie.

Er werden een aantal dossiers van jongeren die mechanisch gefixeerd werden gecontroleerd.
Er werd gekeken naar de leeftijd van de betreffende jongere (jonger of ouder dan 12 jaar), de duur van fixatie en het type fixatiemiddel.

Vaststellingen

De afdeling beschikt niet over fixatiematerialen.

In de voorziening wordt geen gebruik gemaakt van mechanische fixatie.

3.4 VERBETERBELEID

Registratiesystemen dienen als basis voor veiligheids- en kwaliteitsmonitoring.
Verder is het engagement van de verschillende bestuursniveaus belangrijk in de vermindering van het aantal vrijheidsbeperkende maatregelen.

3.4.1 Verzamelen van informatie

3.4.1.1 Preventief klimaat

Werkwijze

Er werd gevraagd over welke onderwerpen de voorbije 5 jaar evaluaties gebeurden:

- Leefregels van de afdelingen (we verwachten hier een globale evaluatie van alle leefregels)
- Ervaringen van jongeren, familie en medewerkers
- Registraties van afzonderingen

De verslaggeving van deze evaluaties werd opgevraagd. Er werd nagekeken of de voorzieningen aan de slag zijn gegaan met deze evaluaties.

Vaststellingen

Er kon niet aangetoond worden dat alle leefregels (de voorbije 5 jaar) geëvalueerd werden door:

- Medewerkers
- Jongeren
- Familie en naasten

Er kon niet aangetoond dat de voorziening op een doordachte wijze omgaat met de resultaten van de evaluaties.

Er werd wel aangetoond dat de leefregels op verschillende manieren door jongeren, medewerkers of context kunnen aangekaart en in vraag gesteld worden. Zoals hierboven beschreven zijn er de cirkels en de verschillende schriften voor de jongeren, op de teamvergadering is er een vast punt 'afstemming' waar de verschillende leefregels waarrond onduidelijkheid is of die door jongeren in de cirkels in vraag werden gesteld worden besproken. Voor de ouders / context is er in april 2017 een grote cirkel georganiseerd waar alle jongeren, begeleiding en ook ouders context werden uitgenodigd om samen stil te staan bij de leefregels.

Er gebeurde de laatste 5 jaar geen medewerkerstevredenheidsmeting op deze afdeling.

Er gebeurde de voorbije 5 jaar geen jongerentevredenheidsmeting op deze afdeling.

Er gebeurde de laatste 5 jaar geen tevredenheidsmeting bij familie/naasten op deze afdeling.

Er zijn verschillende manieren om waarop de Switch peilt naar de tevredenheid van de jongeren en medewerkers (cirkels, schriften, teamvergaderingen, ...). We kunnen daaruit concluderen dat er geen periodieke, systematische evaluatie en meting is betreffende het hele scala aan leefregels, wel is er voortdurende afstemming en communicatie via andere kanalen om zo de leefregels voor iedereen up to date en samenleefbaar te houden.

3.4.1.2 Agressie-incidenten, afzonderen, separeren en fixeren

Werkwijze

Er werd aan de voorziening gevraagd of agressie-incidenten worden geregistreerd. De cijfergegevens van de registraties hiervan werden opgevraagd.

Indien de voorziening afzondert, separeert of fixeert dan worden de cijfergegevens van de registraties opgevraagd.

Vaststellingen

Agressie-incidenten worden in de afdeling niet geregistreerd. Er zijn geen cijfers over agressie-incidenten beschikbaar op afdelingsniveau.

Vermits er geen afzonderingen, separaties of fixaties zijn, is registratie niet van toepassing.

3.4.2 Analyse en bespreking van het beschikbaar materiaal

Werkwijze

Tijdens de inspectie werd verslaggeving opgevraagd over de bespreking van de beschikbare analyserapporten op de verschillende beleidsniveaus (afdeling, directie, Raad van Bestuur):

- Cijfers rond agressie-incidenten
- Cijfers rond afzondering
- Cijfers over fixaties (inclusief fysieke interventie)

Vaststellingen

Er kon niet aangetoond worden dat er analyserapporten werd gemaakt over agressie-incidenten.

De cijfers rond de agressie incidenten worden niet bijgehouden. De incidenten worden wel telkens op de teamvergadering besproken en afhankelijk van de ernst ook op beleidsniveau.

De voorziening of instelling kan aantonen dat volgende cijfers besproken worden op de verschillende beleidsniveaus:

	Afdeling	Directie	Raad van Bestuur
Cijfers over agressie-incidenten	Neen	Neen	Neen
Cijfers over afzondering / separatie	NVT	NVT	NVT
Cijfers over fixatie	NVT	NVT	NVT

4 CONCLUSIE

4.1 STERKE PUNTEN

Preventief beleid

- Methodieken zoals geweldloos verzet of nieuwe autoriteit worden toegepast in de organisatie, agressiepreventie maakt deel uit van de cultuur.
- De infrastructuur biedt mogelijkheden voor alternatieven van vrijheidsbeperkende maatregelen
- Jongeren worden erg goed geïnformeerd over de leefregels.
- Er zijn weinig algemene leefregels, er is veel vrijheid in de leefregels.
- Er zijn ruime mogelijkheden voor contact met de buitenwereld.
- Jongeren en familie worden sterk betrokken bij de hulpverlening (participatie jongeren en/of ouders aan het handelingsplan en evolutieverslag, initiatieven voor structurele beleidsmatige betrokkenheid).
- Inscholing met veel aandacht voor conflictpreventie.
- Er gebeurt systematische debriefing met jongeren, medewerkers, mede-jongeren.

4.2 VERBETERMOGELIJKHEDEN

De voorziening of instelling dient onderstaande aspecten van het beleid inzake vrijheidsbeperkende maatregelen op te nemen in het verbeterbeleid.

Preventief beleid

- Het gebruik maken van signalerings-, crisis- of time-outplannen.
- Onvoldoende extra hulp mogelijk bij noodgevallen 's nachts (niet binnen 15 min).
- Het systematisch analyseren van ernstige agressie-incidenten als verbeterinstrument.
- Het regelmatig bevragen van ervaringen van jongeren en familie/naasten a.d.h.v. systematische evaluaties en metingen (meer dan 5 jaar geleden).
- Het verhogen van betrokkenheid van de jongeren bij afdelingsoverschrijdende beleidsbeslissingen.

Verbeterbeleid

- Cijfers over eventuele vrijheidsbeperkende maatregelen en agressie-incidenten registreren.

- De cijfergegevens over vrijheidsbeperkende maatregelen en agressie-incidenten bespreken op de drie beleidsniveaus: afdeling, directiecomité en Raad van Bestuur.
- Jaarlijkse evaluatie van alle leefregels door alle betrokken medewerkers / jongeren en context.